

JUHÁSZ VALÉRIA

Filmfeliratozási projekt nyelvórán

Bevezetés

A nyelvtanulás egyik legmotiválóbbr módja a filmnézés. A következőkben olyan filmfeliratozási projektet mutatok be, amelynek célja, hogy elősegítse a nyelvtanuláshoz kötődő, tartós belső motiváció kialakulását. Olyan osztályra terveztük a projektet, amelyben az osztály egyik fele angolt, a másik fele németet tanul. A projekt célja a közös filmnézés megszervezése. Az osztály egyik fele magyarul feliratoz egy közösen kiválasztott angol, a másik fele pedig egy német filmrészletet, amely illeszkedik az idegen nyelvi kompetenciájukhoz. Így az egész osztály érteni fogja a filmeket.

A megvalósíthatóságot szem előtt tartva a következőkben leírom a filmfeliratozási projekt alapvető elemeit mind a tervezés, mind a kivitelezés, mind az értékelés szempontjait áttekintve. Úgy vélem, ezek olyan biztonsági fogódzót jelentenek, amelyek alapján bele mernek vágni mások is egy hosszú távon hatékony nyelvtanulási módszer alkalmazásába.

Az autentikus videók használata a nyelvórán megfelel a Dörnyei (1995) által meghatározott öt területnek, melyek nélkülözhetetlenek az idegen nyelvű kommunikációs kompetencia kialakításához. Ezeket a területeket azért érintem, mert a filmfeliratozás során meghatározóak abból a szempontból, hogy mit miként értelmezünk. Ebben a feladatban kiemelt jelentősége van mind a nyelvek, mind a kultúrák összehasonlításának, így ez a projekt többszörösen támogatja akár egy mondatban, egy képben az idegen (és a magyar!) nyelvi kompetencia erősödését. Nézzük hogyan, mely területeken!

Az idegen nyelvű kommunikációs kompetencia alapvető területei Dörnyei (1995) alapján:

- diskurzuskompetencia (kohézió, deixis, koherencia, műfajstruktúra, konverzációs struktúra);
- nyelvi kompetenciák (szintaxis, morfológia, lexikai ismeretek, fonológia, ortográfia);
- stratégiai kompetenciák (témaelkerülések, -befejezések, kompenzációs stratégiák – körülírások, anyanyelvből tükörfordítás, nonverbális jelek stb., időnyerő stratégiák – hezitálások, ismétlések stb., önmonitorozó stratégiák – újrafogalmazások, interakciós stratégiák – segítségkérés a megfogalmazásra, ismétlés, magyarázat kérése, visszajelzés kérése a megértésre);

- szociokulturális kompetenciák (szociális kontextuális tényezők, stilisztikai illősegek, kulturális és nonverbális kommunikációs tényezők);
- cselekvési kompetencia (a nyelvi funkciók ismerete: interperszonális „cserék” – üdvözlés, búcsúzás, elköteleződések kifejezése, figyelem kimutatása stb., információadás, -kérés, vélemények megfogalmazása, érzések kifejezése, rábeszélés, meggyőzés, problémák kifejezése – bocsánatkérés, kritizálás stb., a jövőre vonatkozó forgatókönyv – ígéretek, tervek).

A fent leírt öt kompetenciaterületet különböző megfigyelési feladatokon keresztül erősíthetjük már a filmfeliratozási projekt előkészítő tevékenységeiben is. Például:

- Figyeljétek meg, hogy a következő filmrészletben ki szólal meg többször, ki kezd a beszélgetést, és ki zárja le! Indokoljátok meg, miért így történtek a szereplők pozíciójából adódó megszólalások!
- Figyeljétek meg a következő rövid filmrészletben, milyen metakommunikációs eszközöket alkalmaznak a szereplők a nyelvi eszközök mellett! Indokoljátok meg, miért ezek fordultak elő a különböző szereplőknél!
- Figyeljétek meg, hogy a következő vitarészletben ki milyen nyelvi fordulattal fogalmazza meg, hogy most a véleményét fogja kifejezni („úgy vélem”, „azt hiszem”, „meglátásom szerint” stb.), majd értékeljétek, melyik volt a legerősebb, leghatározottabb véleménykifejezés. Indokoljátok meg, miért!

A következőkben leírt projektből jól látható, hogy nem húzunk határvonalat a nyelvtan-fordításos módszer, illetve a kommunikáció-központú nyelvoktatás között, hanem azokat egymást kiegészítően, ötvözve tekintjük az eredményes tanítás részének (vö. Drahotá-Szabó 2011).

A projektpedagógia

A projektpedagógia az ún. nyílt oktatási-tanulási formához tartozik, amikor az indirekt vagy nyitott oktatás célja az együttműködésen alapuló problémamegoldó készség fejlesztése, illetve a kreativitásra, innovatív gondolkodásra nevelés. Pedagógiai projekt lehet minden olyan komplex téma feldolgozása, amely több tantárgyból származó ismeretek, képességek, készségek mozgósítását igényli (tantárgyközi koncentráció) (M. Nádasi 2010).

A projektalapú tanítás során hangsúlyos szerepet kap a reflektív gondolkodás. A reflektív gondolkodás nélkülözhetetlen eleme az a fajta „rugalmas gondolkodás” (Dweck 2012), amely az eredményeket, a munkafolyamatban szerzett tapasztalatokat az elkövetkezendők kiindulópontjaként kezeli. Az újabb feladatokat nemcsak aszerint választja meg a feladatvállaló, mennyire érzi magát képesnek a feladat elvégzésére, azaz hogy bizonyítsa meglévő kompetenciáit („rögzült gondolkodás”), hanem az újabb kihívásban új tanulási lehetőségeket keres.

Pedagógiai projekt minden olyan, diákkezdemenyezésen alapuló feladatvégzés, amely egy előre konkretizált (pedagógiai és a projekttermék) cél *határidőre* történő elérését tűzi maga elé. A projekteknek ez sarkalatos pontja. Az ebben való jártasság a későbbi életben sikeres időmenedzsmentre nevel. Az időmenedzsment számos cégnél és a mindennapi rutinjaink során is olyan hangsúlyos összetevő, amit egy ilyen pro-

jektben közvetlenül lehet tanítani már az iskolában is. A későbbiekben látható részletes ütemterv (Gantt-diagram) indokoltsága ezért – úgy vélem – jóval nagyobb, mint ahogy azt a legtöbb esetben kiemelik a projekt módszer esetében.

A projekt módszer folyamata, főbb lépései:

- Tanulók *kezdéményezésére* a pedagógus a tantervi célokhoz illeszti a projekt munkát.
- *Célok kitűzése*, megvitatása – érvek, ellenérvek –, pontosítás.
- *Átfogó terv* elkészítése: a célok egzakt meghatározása (a tanár a diákokkal együtt), a fejlesztendő kompetenciák körének átgondolása (tanári feladat). Az átfogó terv pontossága, kidolgozottsági szintje attól függ, milyen projekt tapasztalatokkal rendelkeznek a készítői.
- *Részletes munkaterv* kidolgozása: ebben pontosan rögzítve vannak az egyes munkafolyamatok, az időkeretek, mérföldkövek, ellenőrzési pontok (lásd alább: Gantt-diagram, 1. ábra), a felelős személyek, az értékelési szempontok. A feladatlistához előre hozzárendeljük, hogy az elvégzett feladat minőségéhez képest mennyi pontot kaphat a tanuló.
- A megvalósítási folyamat – dokumentálása *portfólió*, *projektnapló* formában is történhet.
- Az *utómunkálatok* során értékelés történik, korrekciós folyamatok zajlanak.
- A projekt eredményének *bemutatása*. A projektvégzés motivációs szintjét pozitívan befolyásolja, ha a terméket, produktumot széles közönség előtt mutatják be a készítők.
- Reflexiók, értékelés – ezt értékelési táblázat (rubrikák) segítségével lehet objektívebben végezni, amelyben az egyes részfeladatok súlyozva vannak (Hunya 2009). Az értékeléskor alkalmazhatunk súlyozott értékelési táblázatot (rubrikákat), amelyekre példát is hozok a projekt végén.

A feliratozás típusai

Az idegennyelv-tanítás módszertanában alapvetően háromféle feliratozásról beszélhetünk. Nézzük, melyek ezek, és mikor melyiket célszerű alkalmazni!

1. Az idegen nyelvű filmet a nézők anyanyelvére fordítják le (interlingvális, szten-derd feliratozás – informális nyelvtanulás).

2. Kimondottan nyelvtanulási célból használják a feliratokat (formális nyelvtanulás. Ilyenkor egyszerűsítik, átírják a feliratokat a hangsávban hallható szöveghez képest, vagyis kihagynak részeket, a nyelvtanulási célokhoz jobban igazítják, de nagymértékben nem változtathatják meg a szöveget, hiszen a hallott és a látott szövegnek „egybevágónak” kell lennie a megértés elősegítéséhez).

3. Az idegen nyelven feliratozzák a filmet, vagyis a hangsáv és a felirat nyelve megegyezik (intra-lingvális vagy mono-lingvális felirat – szövegfelismerési, beszédsegmentálási készség elősegítése, beszédhallási készség, olvasási képesség, ortográfiai ismeretek stb.) (Caimi 2013).

Egy negyedik feliratot is megemlít a szakirodalom, amikor anyanyelvű filmeket feliratoznak idegen nyelvre. Ez is igen hatékony módja a nyelvtanulásnak, ennek alkalmazása azonban nem elterjedt.

A feliratozás technikai megfontolásai

Egyszerűbb feliratok készítéséhez megfelelő az ingyenesen letölthető Subtitle Workshop szoftver, alkalmazásához azonban érdemes néhány szempontot figyelembe venni.

A feliratozás lényeges jellemzőit Zolczer (2015) alapján foglalom össze. A felirat szövege általában rövidebb, mint a média hangsávjában elhangzó szöveg, hiszen figyelembe kell venni a nézők olvasási sebességét is. Szem előtt kell tartani, hogy a feliratok hossza és a láthatósági idő lehetőleg ne okozzon veszteséget az audiovizuális élményben. A feliratok ideális hossza egy sorba rendezve 30–40 karakter, két sorban 70–80 karakter. Az egysorosok láthatósági hossza kb. 3–5 másodperc, a kétsorosoké 4–6. Az olvasási sebesség az újabb kutatások szerint 17 karakter per másodperc. Két felirat között 2–4 képkocka szünetnek kell lennie.

A feliratok készítésekor alkalmazott leggyakoribb fordítástechnikai eljárások: az *elimináció*, vagyis a kihagyás, az *átültetés* (dialektusok, szleng) és az *egyszerűsítés* (szintaktikai szerkezetek felbontása).

A filmfeliratozásos projekt előkészítése

Az idegennyelv-oktatásba már a kezdetektől be kell építeni az idegen nyelvű audiovizuális tapasztalatszerzést. Vagyis a filmfeliratozási projekt előfeltétele, hogy a tanulóknak szerezenek tapasztalatokat feliratozott filmekkel kapcsolatban – egyszerre kell követni a filmet (kép, hang) és a feliratozást. Elsődleges fontosságú, hogy a nyelvtanulók az idegen nyelvű filmek nézésével kapcsolatban pozitív, szorongásmentes idegennyelv-tanulási élményeket szerezenek (Caimi 2006; Tóth 2015). A képek jobban beépülnek az emlékezetbe, mint a szavak, együttesen pedig élesítik a megfigyelést, és még inkább erősítik a megértést a saját, többszörös, előzetes tapasztalatokra épülő reflexiókon keresztül, így fokozatosan fejlődik a kulturális tudatosság, és jobban beépül a kultúra a hosszú távú memóriába (Fabe 2004; Sherman 2003).

Eleinte csak rövid, 1-2 perces feliratozott filmrészleteket használunk, lehetőleg dialógusokon keresztül, ahol a diákok megfigyelhetik a beszélgetésben az intonációt, a hangsúlyt, az idegen nyelvi kultúrát, a verbális (auditív) tartalmakat azok folyamatosan jelen lévő nonverbális (Bavelas 2000) megerősítésén keresztül, valamint a beszédaktusokat, a konnotatív tartalmakat, az értékeket, attitűdöket, az idegen nyelvű kommunikatív kompetencia sajátosságait (Caimi 2013; Thanasoulas 2001; Tognozzi 2010). Gyakran tapasztalható, hogy a nyelvíleg magas szinten lévő nyelvtanulók ismeretei és képességei a diskurzus, illetve a pragmatikai kompetencia hiányát mutatják, ami azt jelenti, hogy nemcsak a „mítetek” kell megtanítani, hanem a „hogyanokat” és a „miértetek” is (Moran 2001), mert a nyelvtanítás egyben kultúratanítás is.

Olyan filmrészleteket kell kiválasztani, amelyek az előzmények nélkül is jól megérthetőek, és a mindennapi, valós kommunikációs szituációt idézik fel (Tognozzi 2010).

A feliratozott filmrészletek megnézését elő kell készíteni előzetes, idegen nyelvi kompetenciákat fejlesztő feladatokkal (ezekhez fentebb írtam példákat), valamint a szükséges szókinés megismertetésével. Az utólagos feladatokkal ellenőrizzük a megfelelő megértést és az idegen nyelvi kommunikációs kompetencia fejlődését is. A filmrészletet lehetőleg többször nézessük meg, hogy a kommunikatív szituáció a lehető legtöbb vonatkozásában beépülhessen a nyelvtanuló idegen nyelvi kommunikációs kompetenciájába. Érdemes a dialógusokat a filmrészleteket követően el is játszani a tanulókkal.

Projektterv

A következőkben részletezem a munkaterv fázisait (1. táblázat), az ütemezés lépéseit és időtartamát egy diagram bemutatásával, majd példaként ismertetek egy olyan értékelési táblázatot, amely a különböző szempontok figyelembevételével, azok súlyozásával részletesebben elemzett és alaposabban megindokolt értékelést tesz lehetővé, mint amit a gyakorlatban általában tapasztalunk. Ez az értékelési táblázat olyan előremutató szempontokat is tartalmaz, amelyek a jövőbeli munka feladatvállalásait és munkavégzési minőségét, az elköteleződést serkenthetik.

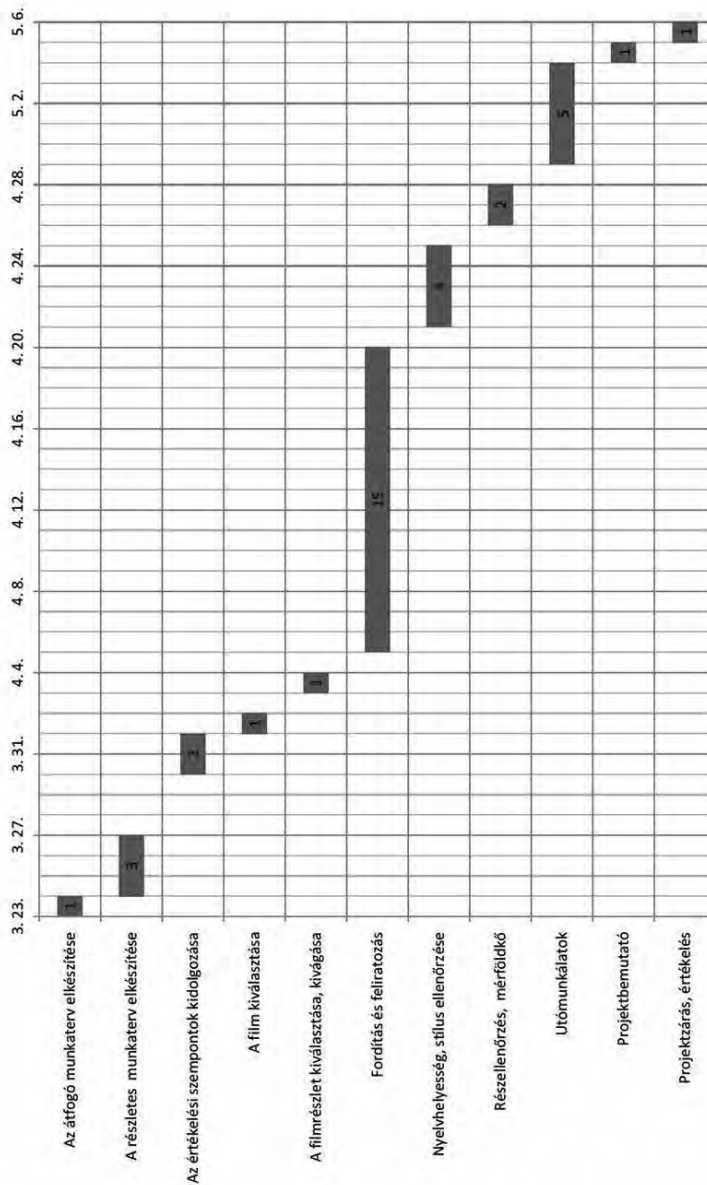
A projekt neve	Idegen nyelvű film részletének feliratozása magyarul
A projekt célja	Közös filmnézés a másik idegen nyelvet tanuló csoporttal
A projekt pedagógiai célja	<p>A diákok legyenek képesek hozzájárulni az infokommunikációs társadalom modern technológiából adódó multimediális világának alakításához, ne csak fogyasztóként, hanem alkotóként is</p> <p>A multimediális eszközök készségszintű alkalmazásának gyakorlása</p> <p>A multimediális, digitális eszközökhöz kapcsolódó literációs ismeretek bővítése</p> <p>Kooperatív munkaszervezés, szervezési készségek</p> <p>Egymás tanítása, elismerése, elfogadása</p> <p>A diákok képesek legyenek csoportban együttműködve részeire bontani, megtervezni és technikailag kivitelezni, a feladatokat felosztva határidőre elvégezni a fordítást, feliratozást. Feladattudatuk, együttes felelősségük erősödjön</p>
A projekt eredménye	Magyarul feliratozott idegen nyelvű filmrészletek
A projektmunka felvetésének okai	<p>Az önálló idegennyelv-tanulás iránti önbizalmat erősíteni kell</p> <p>Több, az idegennyelv-tudásuk szintjéhez illeszkedő autentikus nyelvi anyaggal kell találkozniuk a diákoknak, hogy megtapasztalhassák eddig szerzett ismereteik valós értékét</p> <p>Fejleszteni kell a fordítói kompetenciákat: idegen nyelvi vs. anyanyelvi tudás</p> <p>Interkulturális ismeretek szerzése</p> <p>Valós nyelvtudás működtetésének szükségessége</p>
Fejlesztendő kompetenciák	Idegen nyelvű szöveg hallás utáni értése, együttműködés, csoportmunka, kompromisszumkészség, vezetési tapasztalatok, felelősségtudat, anyanyelvi készségek, idegen nyelvi készségek, infokommunikációs kompetencia, kommunikatív nyelvi kompetencia, technikai kompetencia, digitális kompetencia, kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia, hatékony, önálló tanulás (reciproktanítás), interkulturális kompetencia, meggyőzés, érvelés
Célcsoport	Felső tagozatos diákok
Erőforrások	<p>Személyi: minimum 4 fő, 1 fő segítő pedagógus</p> <p>Tárgyi: számítógép, internet, szótárak</p>
A projektvégzés helyszíne	Iskolai tanítási óra, iskolai könyvtár, otthon
Időtartam	44 nap (a tanulók előzetes tudásának, IKT-kompetenciáinak függvényében változhat)

Kapcsolódó tárgyak	Informatika: videó vágása, felirat készítése, információkeresés, videószerkesztő programok kezelése Anyanyelv: szövegalkotás, szövegszerkesztés, stílusztika, helyesírás, nyelvhelyesség, tömörítés, kreatív nyelvhasználat
Értékelési szempontok a pedagógus számára	Minden tanulót sikerült-e bevonni a munkába? Hogyan sikerült a határidőt tartani? Mit tudtak a diákok a projekt előtt, mit tanultak: történt-e tanulás? Milyen mértékben sikerült a digitális eszközt megismerniük és használniuk a projekthez? Megfelelő volt-e a kiválasztott filmrészlet nyelvi szintje? Mely anyanyelvi és idegen nyelvi részképességek fejlesztését kell kitérni a mostani tapasztalatokból adódóan? Milyen önálló tanulási stratégiákat használtak, melyek kialakítása, fejlesztése szükséges még? Mennyire volt lehetséges, hogy a diákok önállóan dolgozzanak, megkapták-e időben a megfelelő segítséget?
Értékelési szempontok a diákok számára	Hogyan sikerült együtt dolgozniuk? Problémák vs. erősségek? Kit mi motivált a feladatban? Ki milyen feladatokat vállalt, ki miért volt felelős, hogyan teljesítette? Kinek milyen erőssége jelentkezett a projektmunka során? Hogyan tanították meg egymásnak az új alkalmazást? Melyek voltak a projekt elvégzésének legnehezebb részei? Hogyan, miben segítettek egymásnak? Mi ment gördülékenyen? Hogyan határozták meg a feliratozás minőségi kritériumait? Milyen segítséget vettek igénybe a munkához? Hogyan értékelik az elért eredményt? Hogyan értékelik egymás és saját maguk hozzájárulását a projekthez?

1. táblázat. A filmfeliratozási projekt átfogó munkaterve

A *projektpedagógia* részben kiemeltük, mennyire lényeges a projektoktatás során a megfelelő ütemezés kialakítása, az időterv elkészítése. Ugyanilyen időterveket készítünk mi is a napi, heti feladataink szervezésére, azonban a rutinok kialakulásakor ennek leírására a mindennapi életben nincs szükség. A legtöbb munkahelyen vagy munkavégzés során azonban van „ütemterv” – mit mikorra kell elkészíteni, milyen sorrendben, annak érdekében, hogy határidőre minden elkészüljön.

A filmfeliratozási projektünkhöz illeszkedő Gantt-diagramot az 1. ábra mutatja¹.

1. ábra. A filmfeliratozási projekt Gantt-diagramja

¹ Gantt-diagram készítéséhez segítség a következő honlapon található: <http://pcsuliblogspot.hu/2014/06/gantt-diagram-az-excelben.html>. Ugyanitt videós anyag is található: <https://www.youtube.com/watch?v=QFV7wfhUBNc>. (Mindkettő letöltve: 2015. 10. 20.)

Tapasztalataim szerint a projektpedagógia egyik legkényesebb pontja az értékelés, mert nem készítenek olyan, előre egyeztetett kritériumrendszert, amelynek mentén a feladatvégzés minőségéhez illeszkedően viszonylag objektíven lehet értékelni a feladat kivitelezését akár az egyes szereplőkre is lebontva. (A 2. táblázat a csoportos, a 3. táblázat pedig az egyéni értékelésre hoz példát.) Ennek elmaradása vagy esetlegesen a „mindenki nagyon ügyes volt” megoldás a későbbiekben demotiválja mind a feladatokat addig lelkesebben végzőket, mind a visszahúzódozókat. A nem megfelelő értékelés eredménye arra korlátozódik, hogy túl vagyunk a feladaton, megcsináltuk.

A projektben való feladatvállalás, az egymás segítése biztosítja a dinamikus munkavégzést és a fejlődést.

	50 pont	40 pont	30 pont	20 pont
A feliratozás minősége	A fordítás, feliratozás elkészült, pontos szövegtartalom, magyaros nyelvhasználat, nincsenek helyesírási, stilisztikai hibák, megfelelő tömörítések, leleményes nyelvi fordulatok	A fordítás feliratozása elkészült, pontos szövegtartalom, néhol helyesírási, stilisztikai hibákkal, leleményes nyelvi fordulatokkal	A nyersfordítás feliratozása elkészült, kevés helyesírási hiba, magyartalan fordítások, stílusa nem illik a kontextushoz	A nyersfordítás feliratozása megtörtént helyesírási hibákkal, magyartalan szófordulatokkal, nem megfelelően választékos stílusban

2. táblázat. Az eredmény csoportra vonatkozó értékelése

Lehetséges szempontok a munkafolyamatban való részvétel egyéni értékelésére	Értékek
Együttműködés	0–30 pont
Feladatvállalás	0–20 pont
Egymás tanítása, segítése	0–30 pont
Munkaszervezésben való részvétel	0–20 pont
Az infokommunikációs eszköz használatának elsajátítása	0–30 pont
A fordításban való részvétel	0–30 pont
A feliratozásban való részvétel	0–20 pont
A magyar szöveg nyelvi igényességének kialakításában való részvétel	0–30 pont
Összesen	0–210 pont

3. táblázat. Az eredmény egyénre vonatkozó értékelése

Zárógondolatok

A projektpedagógiai oktatásról – annak elméleti megalapozottságáról, a megvalósított gyakorlatokról – már sokszor olvashattunk a szakirodalomban. Mivel napjainkban is vonzóak azok az iskolák, amelyek rendszeresen projekt módszerrel dolgoznak, korántsem idejétmúlt újra és újra hangsúlyozni, hogy a tananyaghoz illesztett projekt módszer jóval több képességterületen hoz jártasságot mind a tanulók, mind a tanárok,

mind az iskola és a tágabb közösség számára annál, minthogy az gyakran azonnal, közvetlenül mérhető lenne.

Az általam leírt filmfeliratozási projekt megalapozza a hosszú távon motiváló, önszabályozó idegennyelv-tanulást, amely valódi, tantermen kívüli kommunikációra készít fel az autentikus anyag használatán keresztül. A Dörnyei által leírt öt kompetenciaterület egyszerre jelenik meg a folyamatban, így azt mondhatjuk, hogy a valós életben zajló idegen nyelvi kommunikációt a leginkább a filmnézéssel közelíthetjük meg. A feliratozott filmek visszahatnak a néző meglévő tudására: a tanuló egyezteteti a hallottakat az olvasottakkal és a film megértésével is. Ez a metakognitív folyamat, azaz a megértési folyamat monitorozása számos szövegértés-felmérő tesztben is megjelenik, hiszen az alkalmazott stratégiák helyességére vonatkozóan azonnali visszajelzést ad.

Úgy vélem, a nyelvtanítás során az ilyen típusú audiovizuális anyagok használatára még nagyobb hangsúlyt kell fektetni a közoktatásban, hiszen az idegen nyelvi kompetenciákat ez fejleszti az iskolai körülmények között talán a legsokrétűbben.

IRODALOM

- Bavelas, J. B. (2000): Nonverbal aspects of fluency. In: Riggenbach, H. (szerk.): *Perspectives on fluency*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 91–101.
- Caimi, A. (2006): Audiovisual translation and language learning: the promotion of intralingual subtitles. *The Journal of Specialised Translation* 6, 85–98. http://www.jostrans.org/issue06/art_caimi.php. (Letöltve: 2015. 10. 20.)
- (2013): Subtitles and language learning. In: Gambier, Y. – Doorslaer, L. van (szerk.): *Handbook of translation studies 4*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 167–173.
- Dörnyei, Z. (1995): Communicative competence: A pedagogically motivated model with content specification. *Applied Linguistics* 6/2, 5–35.
- Drahota-Szabó Erzsébet (2011): (Anya)nyelvi kompetencia és/vagy performancia (?). *Modern Nyelvoktatás* 17/4, 14–35.
- Dweck, C. S. (2012): *Mindset*. London: Robinson.
- Fabe, M. (2004): *Closely watched films*. Berkeley: University of California Press.
- Hunya Márta (2009): Projekt módszer a 21. században I. *Új Pedagógiai Szemle* 59/11, 75–96. http://epa.oszk.hu/00000/00035/00137/pdf/EPA00035_upsz_200911_075-096.pdf. (Letöltve: 2015. 10. 20.)
- M. Nádasi Mária (2010): *A projektoktatás elmélete és gyakorlata*. Budapest: Magyar Tehetségépítő Szervezetek Szövetsége.
- Moran, P. R. (2001): *Teaching culture: perspectives in practice*. Boston: Heinle & Heinle.
- Sherman, J. (2003): *Using authentic video in the classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thanasoulas, D. (2001): The importance of teaching culture in the foreign language classroom. *Radical Pedagogy* 3/3. http://www.radicalpedagogy.org/radicalpedagogy/The_Importance_of_Teaching_Culture_in_the_Foreign_Language_Classroom.html. (Letöltve: 2015. 10. 20.)
- Tognozzi, E. (2010): Teaching and evaluating language and culture through film. *Italica* 87/1, 69–91.
- Tóth Zsuzsa (2015): Befolyásolja-e a szorongás a nyelvtanulás eredményességét? Idegen nyelvi szorongás, nyelvtudás és nyelvérzék összefüggéseinek vizsgálata angol szakos egyetemisták körében. *Modern Nyelvoktatás* 21/1, 18–31.
- Zolczer Péter (2015): A feliratozás elméletéről, gyakorlatáról és didaktikájáról. *Fordítástudomány* 17/1, 5–18.